

advolarent; tum Zeuxis ostendisse dicitur linteum in tabula pictum sic ex vero, ut Parrhasius, remoto tandem linteo, flagitaret ostendi tabulam. Qui, intellecto errore, palmam ingenio pudore concessit, quoniam ipse volucres fefellisset, Zeuxis se¹ artificem. Fertur postea Zeuxis pinxisse puerum uvas ferentem, ad quas cum advolasset avis, processit operi iratus suo, quod uvas melius finxisset quam puerum; nam, si et hunc consummasset, avis timere debuerat. (PLIN.)

Pretium tabularum.

1022. Tabulis externis auctoritatem Romae fecit L. Mummius, cui cognomen Achaico² victoria dedit; nam, cum in praeda vendenda rex Attalus sestertium sexies emisset tabulam Aristidae, pretium miratus suspicatusque aliquid in ea virtutis, quod ipse nesciret, revocavit tabulam et in Cereris delubro posuit: quam primam arbitror picturam externam Romae publicatam. Deinde video et in foro positas vulgo; nam Crassus, lepidi orator ingenii, cum testis, qualem se reretur, interrogaret: «talem», inquit, ostendens digito pictum in tabella Gallum, linguam inficetissime exserentem³. (PLIN.)

Mendacium Ciceronis.

1023. Haec quoque disciplina rhetorica est, callide res criminosas et citra periculum confiteri; ut, si objectum sit turpe aliquid, quod negare nequeas, responsione joculari eludas et rem facias magis risu dignam quam crimine. Sic fecisse Ciceronem dicunt, cum id, quod infitari non poterat, urbano dicto diluit. Nam cum emere vellet in Palatio domum et pecuniam in praesens non haberet, a L. Sulla, qui tum reus erat, mutuo sestertium vicies accepit.

1024. Ea res tamen, priusquam emeret, prodita in vulgus est; objectumque ei, quod pecuniam domus emendae causa a reo accepisset. Ea Cicero opprobatione permotus domum se empturum negavit. Quam cum postea emisset, et hoc

¹ Vide n. 76, a.

² Vide n. 230, a.

³ Vide n. 306, a.

mendacium sibi ab inimicis in senatu objiceretur, risit satis atque inter ridendum¹ *acoionetoi*, inquit, homines estis, cum ignoretis cauti patrisfamilias esse, quod emere velit, empturum se negare propter competitores. (GELL.)

An sapiens irascatur.

1025. Interrogavi in diatriba Taurum, an sapiens irascetur. Dabat enim saepe, post quotidianas lectiones, quaerendi, quod quisque vellet, potestatem. Is cum graviter et copiose de affectu irae disseruisset, convertitur ad me, qui interrogaveram, et haec ego, inquit, super irascendo² sentio.

1026. Sed quid Plutarchus, vir doctissimus, senserit, non abs re erit, ut id quoque audias. Is servum contumacem, sed disputandi³ peritum caedi virgis iusserat ob nescio quod delictum. Inter flagellandum⁴ obloquebatur non meruisse, ut vapularet, nihil enim sceleris admisisse⁵. Postremo vociferari coepit neque jam querimonias facere, sed verba objurgatoria: Plutarchum egregie de malo irae disseruisse; ei nequaquam convenire, quod⁶ effusus in iram plagis se⁷ multaret.

1027. Cui Plutarchus leniter: quid, inquit, num ego tibi irasci videor? Mihi quidem neque oculi, opinor, truces sunt neque os turbidum neque in spumam ruboremve effervesco neque poenitenda dico: haec enim omnia, si ignoras, signa sunt irarum. Et simul ad eum, qui caedebat, conversus, interim, inquit, dum ego atque hic disputamus, hoc tu age. (GELL.)

Vetus parsimonia.

1028. Parsimonia apud veteres Romanos non domestica solum disciplina, sed publica etiam legum sanctione custodita est. Legi apud Capitonem senatus consultum, Fannio et Messala consulibus, factum, in quo jubentur principes civitatis jurare apud consules verbis conceptis non ampliorem in singulas coenas sumptum esse facturos quam centenos aeris,

¹ Vide n. 384. ² Vide n. 128, e. ³ Vide n. 128, c. ⁴ Vide n. 127, c.

⁵ Vide n. 314, b. ⁶ Vide n. 215. ⁷ Vide n. 76, a.

praeter olus et far et vinum; neque vino alienigena, sed patrio usuros; neque argenti plus in convivio quam libras centum illaturos.

1029. Sed post id senatus consultum lex Fannia data est, quae ludis Romanis et aliis quibusdam diebus centenos aeris in singulas dies insumi concessit. Postea L. Sulla dictator, quum; legibus istis situ oblitteratis, plerique in patrimoniis heluarentur et familiam pecuniamque suam coenarum gurgitibus proluisent, legem ad populum tulit, qua cautum est, ut diebus ludorum et feriis quibusdam sollemnibus sestertios tricenos in coenam insumere jus esset; ceteris autem diebus non amplius¹ ternos. (GELL.)

Infans a matre nutricandus.

1030. Nuntiatum quondam est Favorino philosopho, nobis praesentibus, uxorem auditoris sui paulo ante enixam, ipsumque auctum filiolo. Eamus, inquit, et puerperam visum et patri gratulatum: is enim erat loci senatorii. Imus una, qui tum aderamus, prosequitque eum sumus ad domum, quo pergebat, et cum eo simul introgressi sumus. Nactus hominem in vestibulo quaerit ex eo de puellae valetudine auditque eam somnum capere.

1031. Tunc ille: nihil dubito, inquit, quin filium lacte suo puerpera nutritura sit. Sed cum socrus, quae aderat, parcendum puellae esse diceret, abhibendasque infanti nutrices, ne ad dolores, quos in enitendo tulisset², munus quoque nutritionis grave accederet; oro te, inquit, mulier, sine eam esse matrem filii sui: quod est enim hoc dimidiatum matris genus, peperisse ac statim ab sese abjecisse? aluisse sanguine suo nescio quid quod non videret; non alere nunc suo lacte, quem videat vivum et matris officia implorantem? (GELL.)

Multorum sympathia cum luna.

1032. Annianus poeta in fundo suo, quem in agro Falisco possidebat, agitare erat solitus vindemiam amoeniter. Ad eos

¹ Vide n. 53.

² Vide n. 258, a.

dies me aliosque familiares vocavit. Ibi coenantibus nobis, magnus ostrearum numerus Roma missus est: quae cum appositae fuissent multae quidem, sed inuberes; Lucina, inquit Annianus, nunc videlicet senescit; ea re⁴ ostrea, sicut et alia quaedam, tenuis exutaque est.

1033. Quum quaereremus, quae alia item, senescente luna, tabescerent; eadem, inquit, quae, crescente luna, gliscunt deficiente deficiunt. Aelurorum oculi ad easdem vices lunae aut ampliores fiunt aut minores. Caepe contra congerminat, decedente luna; inarescit, adolescente. Eam causam esse dicunt sacerdotes Aegyptii, cur Pelusiotae caepe non edant, quia solum olerum omnium contra lunae aucta atque damna vices minuendi habeat et augendi. (GELL.)

De esuritione.

1034. Cum Favorino Romae dies plerumque totos² eramus atque eum, quoquo iret, tamquam lingua ejus capti prosequeremur. Tum ad quendam aegrum cum isset visere, nosque cum eo una introissemus, multa ad medicos, qui forte istic erant, oratione Graeca dixit, atque illud inprimis: mirum non esse, quod post inediam tridui omnis appetio pristina elanguerit.

1035. Nam, quod docet Erasistratus, esuritionem faciunt inanes ventriculi fibrae, quae ubi cibo complentur aut inanitate diutina connivent, voluntas capiendi³ cibi restringitur; quod locus, in quem cibus capitur, stipatur vel adducitur. Ea gratia Scythae, cum volunt famem diutius tolerare, fasciis ventrem strictissime circumligant, quod ea ventris compressione esuritionem credunt posse depelli. (GELL.)

Deest oleum in coena.

1036. Athenis Taurus philosophus vocabat nos ad coenam saepe admittebatque ad id diei, quum jam vesperasceret. Quodam die expectantibus nobis allata est olla Aegyptiae lentis et imposita mensae. Tum puerum jubet Taurus oleum

¹ Vide n. 245, a.

² Vide n. 283, b.

³ Vide n. 127, b.

in ollam indere. Erat is puer genere Atticus, annos natus octo, elegans et festivus. Guttum Samium, tamquam inesset oleum, affert convertitque et manum per omnem partem ollae circumagit; sed nullum inde ibat oleum.

1037. Aspicit puer guttum stomachans et concussum vehementius iterum in ollam vertit. Idque cum omnes rideremus, tum puer Graece et quidem perquam Attice: nē ridete, inquit; inest oleum, sed frigore coactum est. Tum Taurus ridens: verbero, inquit, nonne is curriculo atque oleum petis? Quumque puer foras emptum isset, nihil ipse mora offensior, cohibeamus, inquit, manus et interea, quoniam puer admonuit solere oleum congelascere, quaeramus, cur oleum saepe stet, vinum raro. (GELL.)

Adolescens jactans philosophiam.

1038. Quum Athenis versaremur apud magistros, L. Valerius, vir consularis, accersebat nos saepe in villas urbi proximas. Ibi quum essemus per aestatem, propulsabamus caloris incommoda lucorum umbra ad villae posticum¹. Erat ibidem nobiscum adolescens, sectator disciplinae, ut ipse dicebat, Stoicae; sed loquacior impendio.

1039. Is plerumque in convivio sermonibus, qui post epulas haberi solent, intempestive de philosophiae doctrinis disserebat praeque se uno ceteros linguae Atticae principes totumque nomen Latinum contemnebat. Atque interea vocabulis haud facile cognitis captionum dialecticarum laqueis perstrepebat.

1040. Quas ille glorias cum flaret, jamque omnes verbis ejus fatigati finem cuperent, Valerius Graeca oratione utens: permitte, inquit, philosophorum amplissime, quoniam respondere nos tibi, quos idiotas appellas, non possumus; recitari ex libro, quid de hujuscemodi magniloquentia vestra senserit Epictetus, Stoicorum maximus: jussitque afferri Epicteti primum librum. in quo ille venerandus senex juvenes objurgat, qui se Stoicos appellant, cum neque frugi sint et² puerilibus commentationibus dilatrent. (GELL.)

¹ Vide n. 162, b.

² Vide n. 204, f.

Diogenes ad dialecticum.

1041. Athenis cum essemus, convenire in gymnasium complusculi assueramus et captiones agitare, quae sophismata appellantur. Eas quasi tesserulas in medium sua quisque vice jaciebamus. Captionis parum intellectae poena erat nummus sestertius. Hoc aere collecto, quasi manuario, coenula curabatur omnibus, qui eum lusum luseramus. Dicere ergo debebat, qui ad sophisma refellendum sorte vocabatur, quid concedi non oporteret: qui minus id poterat, nummo singulo multabatur.

1042. Libet autem dicere, quam facete Diogenes sophisma a dialectico per contumeliam propositum remuneratus sit. Nam cum sic homo objecisset: »quod ego sum, id tu non es; homo autem ego sum; homo igitur tu non es»; Diogenes: «Validius argueres, inquit, si a me inciperes argumentum: Quod tu es, id ego non sum; sed tu es homo . . . perface». (GELL.)

Socrates de uxore rixosa.

1043. Xanthippe, Socratis philosophi uxor, morosa admodum fuisse fertur et jurgiosa. Ejus intemperiem demiratus Alcibiades interrogavit Socratem, cur mulierem tam acerbam domo non exigeret: «Quoniam, inquit Socrates, quum illam domi perpetior, insuesco talem foris multorum petulantiam ferre.» Secundum hanc sententiam Varro in satyra Menippea: vitium, inquit, propinquorum aut tollendum aut ferendum est. Qui tollit vitium, propinquos commodiores praestat; qui fert, sese meliorem facit. (GELL.)

Annuli gestatio.

1044. Veteres Graecos habuisse accepimus anulum in digito sinistrae manus, qui minimo proximus est; Romanos quoque homines sic plerumque annulos gestavisse. Causam esse hujus rei Appion in libris Aegyptiacis hanc dicit: quod, insectis apertisque humanis corporibus, ut mos in Aegypto fuit, repertus est nervus quidam tenuissimus ab uno eo digito

ad cor hominis pervenire. Propterea non inscitum videri eum potissimum digitum tali honore decorari, qui connexus sit cum principatu cordis. (GELL.)

Atticus adit hereditatem.

1045. Atticus habebat avunculum, Q. Caecilium equitem Romanum, divitem, difficillima natura. Cujus sic asperitatem veritus es, ut, quem nemo ferre posset, hujus sine offensione ad summam senectutem retinuerit benevolentiam. Quo facto tulit pietatis fructum: Caecilium enim moriens testamento adoptavit eum heredemque fecit ex dodrante; ex qua hereditate accepit circiter centies sestertium. (NEP.)

Solertia Eumenis.

1046. Ex fumo castrorum suspicio allata est ad Eumenem hostem appropinquare. Conveniunt duces; quaeritur, quid opus sit facto¹. Intelligebant omnes tam celeriter copias contrahi non posse, quam hostis adfuturus videbatur. Hic, omnibus titubantibus, Eumenes, si velint imperata facere, promittit se effecturum, ut hostis retardaretur².

1047. Dum suas quisque copias colligit, Eumenes ad refrenandum impetum hostis tale capit consilium. Certos mittit homines ad infimos montes, qui obvii erant itineri adversariorum, hisque praecipit, ut prima nocte, quam latissime possint, ignes faciant quam maximos atque hos secunda vigilia minuant, tertia perexiguos reddant; et, assimilata castrorum consuetudine, suspensionem injiciant hostibus esse his locis castra, ac de eorum adventu esse praenuntiatum; idemque postera nocte faciant. Quibus imperatum est, diligenter praeceptum curant.

1048. Hostis, tenebris obortis, ignes conspicitur: credit de suo adventu esse auditum, et adversarios illuc suas³ contraxisse copias. Mutat consilium et, quoniam imprudentes adori non possit, flectit iter suum et illum anfractum longiorem copiosae viae capit; ibique diem unum opperitur, ad lassi-

¹ Vide n. 343, a.

² Vide n. 269.

³ Vide n. 78, a.

tudinem sedandam militum ac reficienda jumenta, quo integriore exercitu decerneret. Sic Eumenes callidum imperatorem vicit consilio. (NEP.)

Epaminondas accusatus se defendit.

1049. Lex erat Thebis, quae morte multabat, si quis imperium diutius retinisset, quam lege praefinitum foret. Hanc Epaminondas cum reipublicae conservandae causa latam videret, ad perniciem civitatis conferre noluit et quatuor mensibus diutius, quam populus jusserat, gessit imperium. Postquam domum reditum est, collegae ejus hoc crimine accusabantur. Quibus ille permisit, omnem ut causam in se transferrent suaque opera factum ostenderent, ut legi non obedissent.

1050. Qua defensione illis periculo liberatis, nemo Epaminondam responsurum putabat, quod quid diceret non haberet. At ille in iudicium venit; nihil eorum negavit, quae adversarii crimini dabant, omniaque, quae collegae dixerant, confessus est. Neque recusavit, quominus legis poenam subiret, sed unum ab iis petivit, ut in periculo suo¹ inscriberent:

1051. «Epaminondas a Thebanis morte multatus est, quod eos coëgit apud Leuctra superare Lacedaemonios, quos ante se² imperatorem nemo Boeotiorum ausus fuit aspicere in acie; quodque uno proelio non solum Thebas ab interitu retraxit; sed etiam universam Graeciam in libertatem vindicavit; eoque res utrorumque perduxit, ut Thebani Spartam oppugnarent, Lacedaemonii satis haberent, si salvi esse possent; neque prius bellare destitit, quam Messena constituta urbem eorum obsidione clausit.» Haec cum dixisset, risus omnium coortus est, neque quisquam iudex ausus est de eo ferre suffragium. (NEP.)

Mores Alcibiadis.

1052. In Alcibiade natura quid efficere posset, videtur experta. Constat enim inter omnes, qui de eo memoriae prodiderunt, nihil illo fuisse excellentius vel in vitiis vel in

¹ Vide n. 79.

² Vide n. 77, b.

virtutibus. Natus in amplissima civitate, summo genere, omnium aetatis suae multo formosissimus, ad omnes res aptus consiliique plenus. Namque imperator fuit summus et mari et terra; disertus, ut¹ in primis dicendo valeret; quod tanta erat commendatio oris atque orationis, ut nemo ei in dicendo² posset resistere. Quum tempus posceret, laboriosus, liberalis, splendidus non minus in vita quam victu; affabilis, blandus, temporibus callidissime inserviens.

1053. Idem simul ac se remiserat, nec causa suberat, quare animi laborem perferret, luxuriosus, dissolutus, libidinosis, intemperans reperiebatur, ut omnes admirarentur in uno homine tantam esse dissimilitudinem tamque diversam naturam.

(NEP.)

Lysandri deceptio.

1054. Quum Lysander praefectus classis in bello multa crudeliter avaraque fecisset, deque his rebus suspicaretur ad cives suos esse perlatum, petiit a Pharnabazo, ut ad ephoros sibi³ testimonium daret, quanta sanctitate bellum gessisset sociosque tractasset, deque ea re accurate scriberet. Huic ille liberaliter pollicetur: librum gravem multis verbis conscribit, in quo summis eum effert laudibus. Quem quum legisset Lysander probassetque; alterum tanta similitudine, ut discerni non posset, inter obsignandum⁴ subjecit Pharnabazus, in quo Lysandri avaritiam perfidiamque accusabat.

1055. Lysander domum quum rediisset, postquam de suis rebus gestis apud magistratum, quae voluit, dixit; testimonii loco librum a Pharnabazo datum tradidit; quem cum ephori cognoscent, Lysandro legendum dederunt⁵.

(NEP.)

Liberalitas Cimonis.

1056. Cimonem Athenienses non solum in bello, sed in pace diu desideraverunt. Fuit enim tanta liberalitate, ut, quum praedia pluribus locis haberet, numquam eis custodem im-

¹ Vide n. 386. ² Vide n. 128, e. ³ Vide n. 76, a. ⁴ Vide n. 384.
⁵ Vide n. 354, b.

posuerit, fructus servandi gratia. Semper eum pedisequi cum nummis sequebantur, ut, si quis opis ejus indigeret, haberet quod statim daret, ne differendo videretur negare.

1057. Saepe, cum aliquem offensum fortuna videret minus bene vestitum, suum amiculum dedit. Quotidie sic coena ei coquebatur, ut, quos invocatos vidisset in foro, omnes devocaret; quod facere nullum diem praetermittebat. Nulli fides ejus, nulli opera, nulli res familiaris defuit. Multos locupletavit, complures pauperes mortuos, qui, unde¹ efferrentur, non reliquissent, suo sumptu extulit. Sic se gerendo² minime est mirandum, si et vita ejus fuit secunda et mors acerba. (NEP.)

Materia dicendi.

1058. Sic artibus pectus implebant veteres, ut de bonis ac malis, de honesto ac turpi, de justo et injusto haberent ad disputandum. Nam in judiciis fere de aequitate, in deliberationibus de honestate ita dicitur, ut plerumque haec ipsa misceantur. De quibus copiose nemo dicere potest, nisi qui cognorit naturam humanam et vim virtutum pravitatemque vitiorum et rationem eorum, quae nec in virtutibus nec in vitiis numerantur.

1059. Ex his fontibus etiam illa profluunt, ut facilius iram iudicis vel instiget vel leniat, qui scit, quid sit ira; promptius ad misericordiam impellat, qui scit, quid sit misericordia, et quibus animi motibus concitetur. In his artibus versatus orator tenebit habenas animorum; et prout cujusque natura postulabit, adhibebit manum et temperabit orationem. (TAC.)

Educatio vetus.

1060. Antiquitus suus cuique filius, ex casta parente natus, non in cella emptae nutricis, sed gremio matris educabatur. Eligebatur autem aliqua major natu propinqua probatisque spectata moribus, cujus³ disciplinae soboles committeretur;

¹ Vide n. 305, a. ² Vide n. 133. ³ Vide n. 352.

coram qua neque dicere fas erat, quod turpe dictu, neque facere, quod inhonestum factu videretur.

1061. Ac non studia modo, sed etiam lusus puerorum verecundia quadam temperabat. Sic Corneliam, Aureliam, Atiam praefuisse educationi liberorum accepimus. Quae disciplina eo pertinebat, ut integra et nullis pravitatibus detorta puerorum natura toto statim pectore arriperet artes humanas, sive ad juris scientiam sive ad eloquentiae studium inclinasset, id solum ageret et penitus hauriret. (TAC.)

Educatio recentior.

1062. Nunc natus infans relegatur Graeculae ancillae, cui adjungitur unus vel alter servus, plerumque vilissimus. Horum fabulis teneri animi imbuuntur; nec quisquam in tota domo pensi habet, quid coram infante aut dicat aut faciat; quando ne ipsi quidem parentes modestiae parvulos assuefaciunt, sed lasciviae et dicacitati.

1063. Histrionalis autem favor et gladiatorum equorumque studia, quibus occupantur puerorum mentes, quantum loci bonis artibus relinquunt? Quotum quemque inveneris, qui domi apud parvulos sanius loquantur?¹ Quos alios sermones excipimus, siquando auditoria intramus? Ne praeceptores quidem nugis abstinere; colligunt enim discipulos non severitate disciplinae, sed ambitione salutationum. (TAC.)

Oratores Latini.

1064. Ut inter Atticos oratores primae Demostheni tribuuntur, sic inter Latinos Ciceroni. Calvus autem, Asinius, Caesar, Caelius et Brutus non solum prioribus, sed etiam sequentibus anteposuntur. Nec refert, quod inter se specie differant, quum genere consentiant. Adstrictior Calvus, numerosior Asinius, splendidior Caesar, amarior Caelius, omnes tamen eandem sanitatem ferunt. Nam quod invicem se obtrexerunt, non est oratorum vitium, sed hominum.

¹ Vide n. 29.

1065. Ceterum si, omissis optimo illo genere eloquentiae, eligenda sit forma dicendi, malim, hercule, C. Gracchi impetum aut L. Crassi maturitatem quam calamistros Maecenatis aut tinnitus Gallionis: adeo malim oratorem hirtam togam induere quam meretricias vestes. Neque enim oratorius, imo ne virilis quidem cultus iste est, quo plerique nostra memoria actores utuntur, qui lascivia verborum et levitate sententiarum et licentia compositionis histrionales modos exprimunt. (TAC.)

De usu figurarum.

1066. Ego illud de figuris dicam breviter, sicut ornant orationem opportune positae, ita ineptissimas esse, cum immodice petuntur. Sunt qui, neglecto¹ rerum pondere et viribus sententiarum, si vel inania verba in² hos modos depravarint, summus se judicent artifices; ideoque non desinunt eas nectere; quas sine sententia sectari tam est ridiculum quam quaerere habitum gestumque sine corpore.

Sed ne hae quidem, quae recte fiunt, densandae sunt nimis; nam et vultus mutatio oculorumque conjectus multum in actu valent; sed si quis ducere os exquisitis modis et frontis ac luminum inconstantia trepidare non desinat, rideatur.

(QUINT.)

De ornatu stili.

1067. Ornatus virilis, fortis et sanctus sit; nec effeminatam levitatem, nec fuco eminentem colorem amet; sanguine et viribus niteat. Hoc autem adeo verum est, ut, cum in hac maxime parte sint vicina virtutibus vitia, etiam qui vitii laborant, virtutis tamen his nomen imponant³.

1068. Quare nemo ex corruptis dicat me inimicum esse culte dicentibus: non nego hanc esse virtutem, sed illis eam non tribuo. An ego fundum cultiorem putem, in quo mihi quis ostenderit lilia et violas et amoenos fontes, quam ubi plena messis aut graves fructu vites erunt? Sterilem platanum

¹ Vide n. 379, b.

² Vide n. 178, c.

³ Vide n. 385.

tonsasque myrtos quam maritam ulmum et uberes oleas praepotaverim? Habeant illa divites; quid essent, si aliud nihil haberent? (QUINT.)

De auctorum imitatione.

1069. Ex auctoribus lectione dignis et verborum sumenda copia est et varietas figurarum et componendi ratio; tum ad exemplum virtutum omnium mens dirigenda. Neque enim dubitari potest, quin artis pars magna contineatur imitatione. Nam, ut invenire primum fuit, sic ea, quae bene inventa sunt, utile sequi.

1070. Atque omnis vitae ratio sic constat, ut, quae probamus in aliis, facere ipsi velimus. Sic litterarum ductus, ut scribendi fiat usus, pueri sequuntur; sic musici vocem docentium; rustici probatam experimento culturam in exemplum intuentur. Omnis denique disciplinae initia ad propositum sibi praescriptum formantur imitando. (QUINT.)

Bonus praeceptor.

1071. Magister sumat ante omnia parentis erga discipulos suos¹ animum ac succedere se² existimet in eorum locum, a quibus sibi liberi traduntur. Ipse nec habeat vitia nec ferat. Non austeritas ejus tristis, non dissoluta sit comitas; ne inde odium, hinc contemptus oriatur. Plurimus ei de honesto et bono sit sermo; nam, quo saepius monuerit, hoc rarius castigabit.

1072. Minime iracundus nec tamen eorum, quae emendanda sunt, dissimulator. Simplex in docendo³, patiens laboris⁴, assiduus potius quam immodicus. Interrogantibus libenter respondeat, non interrogantes percontetur ultro. In laudandis discipulorum dictionibus nec malignus nec effusus; quia res altera taedium laboris, altera securitatem parit. In emendando quae corrigenda erunt, non acerbus minimeque contumeliosus: nam id quidem multos a proposito studendi⁵ fugat, quod quidam sic objurgant, quasi oderint. (QUINT.)

¹ Vide n. 78, a. ² Vide n. 75, a. ³ Vide n. 128, e. ⁴ Vide n. 126, a.
⁵ Vide n. 128, d.

De usu temporis.

1073. Vindica te tibi et tempus, quod adhuc excidebat, collige et serva. Quaedam tempora eripiuntur nobis, quaedam subducuntur, quaedam effluunt. Turpissima tamen est jactura, quae per negligentiam fit: et si volueris attendere, maxima pars vitae elabatur male agentibus, magna nihil agentibus, tota aliud agentibus. Quem mihi dabis, qui aliquod pretium tempori ponat, qui diem aestimet, qui intelligat se quotidie mori?

1074. In hoc enim fallimur, quod¹ mortem prospicimus; magna pars ejus jam praeteriit; quidquid aetatis retro est, mors tenet. Utendum est tempore, prius quam abit: incumbendum ad studia liberalia. Mentiuntur, qui sibi obstare ad studia turbam negotiorum causantur. Simulant occupationes et augent et ipsi se occupant. Ego mihi vaco et, ubicumque sum, ibi meus sum. Rebus enim me non trado, sed commodo; nec consector terendi temporis causas. Et quo cumque constiti loco, ibi cogitationes meas tracto et aliquid in animo salutare verso. (SEN.)

De usu divitiarum.

1075. Quid inter me stultum et te sapientem interest, si uterque habere volumus? Divitiae enim apud sapientem virum in servitute sunt, apud stultum in imperio: sapiens divitiis nihil permittit; vobis divitiae omnia. Vos, tamquam aliquis aeternam possessionem promiserit, assuescitis illis: sapiens tum maxime paupertatem meditatatur, cum in mediis divitiis consistit.

1076. Vos domus formosa possidet, eam sapiens. Sapienti quisquis abstulerit divitias, omnia illi sua² relinquit; vivit enim praesentibus laetus, futuri³ securus. «Nihil magis, Socrates inquit, persuasi mihi, quam ne ad opiniones vestras actum vitae meae flecterem.» Solita conferte verba: non conviciari vos putabo, sed vagire velut infantes. (SEN.)

¹ Vide n. 215, b. ² Vide n. 81, b. ³ Vide n. 41.

Sana consilia non differenda.

1077. Tamquam semper victuri vivitis; numquam vobis fragilitas vestra succurrit neque observatis, quantum jam temporis transierit. Omnia tamquam mortales timetis; omnia tamquam immortales concupiscitis. Audies multos dicere: ab anno quinquagesimo in otium secedam. Et quem tandem longioris vitae praedem accipis?

1078. Non pudet te reliquias vitae tibi reservare et id solum tempus bonae menti destinare, quod in nullam rem conferri possit? Quam serum est tunc incipere, quum desinendum est. Quae tam stulta mortalitatis oblivio, in quinquagesimum et sexagesimum annum differre sana consilia; et inde velle vitam inchoare, quo pauci perduxerunt?

1079. Maximum vivendi¹ impedimentum exspectatio est, quae pendet ex crastino. Perdis hodiernum, quod est in manu tua; crastinum disponis, quod est in manu fortunae. Quo spectas? Omnia, quae futura sunt, in incerto jacent: protinus vive: quid cunctaris? nisi occupas, fugit. Itaque cum celeritate temporis utendi velocitate certandum est: velut ex torrente rapido nec semper casuro² cito hauriendum est.

(SEN.)

Satis longa vita est.

1080. Non exiguum tempus habemus; sed multum perdimus. Satis longa vita est et in maximarum rerum consummationem data, si bene collocaretur. Sed ubi per luxum et negligentiam defluit, ubi nulli rei bonae impenditur; ultima demum necessitate cogente, quam ire non intelleximus, transisse sentimus.

1081. Non accepimus brevem vitam, sed fecimus; nec inopes ejus, sed prodigi sumus. Sicut amplae opes, ubi ad malum dominum pervenerunt, momento dissipantur; at quamvis modicae, si bono custodi traditae sunt, usu crescunt; ita aetas nostra bene disponenti multum patet. (SEN.)

¹ Vide n. 128, d.² Vide n. 308, a.**Vana concursatio.**

1082. Quorsum ista multorum concursatio, domos et theatra et fora oberrantium?¹ Alienis se negotiis miscent, similes aliquid agentibus. Horum si aliquem exeuntem domo interrogaris: quo tu? quid cogitas? Non, mehercule, inquit, scio; sed aliquos videbo; aliquid agam.

1083. Sine proposito vagantur quaerentes negotia: nec, quae destinaverunt, agunt, sed in quae² incurrunt. Vanus illis cursus est qualis formicis per arborem repentibus, quae in cacumen, deinde in imum inanes aguntur. Horum vitam non immerito quis inquietam inertiam dixerit.

1084. Quosdam quasi ad incendium currentes videas: usque eo impellunt obvios. Interim salutant non resalutatuos; funus ignoti hominis prosequuntur aut iudicium litigantis, aut lecticam assectantur: deinde domum cum supervacanea redeuntes lassitudine, jurant nescisse se quare exierint, erraturi³ postridie per eadem vestigia. (SEN.)

Fortuna est versatilis.

1085. Mirer aliquando ad me pericula accessisse, quae circa me semper erraverunt? Ut est apud poëtam: «Cuiquam potest accidere, quod cuiquam accidit.» Hoc si quis in medullas demiserit et aliena mala sic aspexerit, tamquam illis liberum ad se⁴ iter sit; multo ante se⁵ armabit, quam petatur.

1086. Sero animus ad periculorum patientiam post pericula instruitur. «Non putavi hoc futurum: numquam hoc eventurum credidissem.» Quare autem non? Quae sunt divitiae, quas non egestas a tergo sequatur? quae dignitas, cujus augurale non sordes comitentur? Quod regnum est, cui non parata sit ruina? Scito ergo omnem conditionem versatilem esse et, quidquid in alium incurrerit, posse in te quoque. (SEN.)

¹ Vide n. 306, a. ² Vide n. 301, b. ³ Vide n. 382, a. ⁴ Vide n. 76, a.⁵ Vide n. 74.

De paupertate.

1087. Si aerumnas, quibus angimur; aegrotationes, metus, desideria compares cum iis, quae mala pecunia affert, haec pars multum praegravabit. Erras, si putas aequiori animo detrimenta divites ferre. Dion eleganter ait non minus molestum esse calvis quam comatis pilos velli. Idem scias de pauperibus divitibusque: par est enim tormentum, quia utriusque pecunia sua adhaesit nec sine sensu evelli potest, faciliusque est non habere, quam amittere: ideo laetiores videbis, quos numquam fortuna respexit, quam quos deseruit.

1088. Vidit Diogenes hoc, vir ingentis animi, et effecit, nequid sibi eripi posset. Hunc tu pauperem putas an diis immortalibus similem, qui se fortuitis omnibus exuit? Feliciorem tu Demetrium vocas, quem non puduit ditioem esse Pompejo? Numerus illi quotidie servorum, velut imperatori militum¹, referebatur. At Diogeni servus unicus fugit, nec eum reducere tanti putavit. Turpe est, inquit, Manem sine Diogene posse vivere, Diogenem sine Mane non posse. (SEN.)

Delectus amicorum.

1089. Nihil aequè oblectaverit animum quam amicitia fidelis, ubi praeparata sunt pectora, in quae tuto secretum omne descendat, quorum conscientiam minus quam tuam timeas, quorum sermo sollicitudinem leniat, sententia consilium expediat, hilaritas tristitiam dissipet.

1090. Quos invenies vacuos a cupiditatibus, amicos eliges. Serpunt enim vitia et in proximum quemque transiliunt et contactu nocent. Itaque ut in pestilentia curandum est, ne corruptis corporibus assideamus, quia afflatu ipso pericula trahemus; ita in amicorum legendis² ingeniis dabimus operam, ut quam minime inquinatos assumamus. Initium morbi est aegris sana miscere.

¹ Vide n. 34.² Vide n. 127, b.

1091. Nec hoc praeceperim tibi, ut neminem nisi sapientem sequaris; ubi enim istum invenies? Pro¹ optimo est minime malus. Praecipue vitetur tristis et multum deplorans, cui nulla non causa in querelas quaeritur: cui licet fides constet et benevolentia, comes tamen est perturbatus et omnia gemens. (SEN.)

Stulti facile irascuntur.

1092. Tauros color rubicundus prorit, umbra aspides, mappa ursos. Omnia, quae natura fera sunt, vanis rebus concitantur. Idem stolidis ingeniis evenit: rerum suspicione feriuntur; adeo quidem, ut pro injuriis habeant modica beneficia. Carissimis irascimur, quod minora praestiterint, quam putabamus, aut quam quae aliis contulerunt; utriusque rei paratum remedium est. Magis alteri indulsit? nostra nos sine comparatione delectent. Minus habeo quam speravi? sed fortasse plus speravi, quam debui: hinc perniciosae irae nascuntur.

1093. Julium Caesarem non tam inimici confecerunt quam amici, quorum non expleverat spes inexplebiles. Voluit ille quidem; neque enim quisquam liberalius victoria usus est, ex qua nihil sibi vindicavit nisi dilargiendi² potestatem. Sed qui sufficere tam improbis cupiditatibus posset? Vidit itaque strictis circa sellam suam gladiis commilitones suos, Cimbrum, acerrimum paulo ante suarum partium defensorem, et Brutum, quem adoptaverat. (SEN.)

Crudelitas Cambysis.

1094. Cambysem regem deditum vino Praexaspes, unus ex carissimis, monebat, ut parcius biberet, turpem enim esse³ ebrietatem in rege. Ad hoc ille: ut videas, inquit, quam inter scyphos sim compos mei, monstrabo jam et oculos mihi et manus post vinum in officio esse. Bibit deinde liberalius, et jam temulentus objurgatoris sui filium procedere ultra limen jubet et stare, sinistra super caput levata. Tunc intendit

¹ Vide n. 190, a.² Vide n. 128, d.³ Vide n. 314, b.